

II. Meşrutiyet Döneminde At Neslinin İslahına Yönelik Bir Örgütlenme Örneği: İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti

Feyza Kurnaz Şahin¹

¹Doç. Dr.

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Rektörlüğü

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi

Bölüm Başkanlığı

fsahin@aku.edu.tr

Gönderim Tarihi/Received:

04.04.2021

Kabul Tarihi/Accepted:

31.07.2021

Alan Editörü/Field Editor:

D. Çavdar

Öz

Bu makale, II. Meşrutiyet sonrasında 11 Nisan 1912'de iyi cins at yetiştirmek, at yarışları düzenlemek, biniciliği geliştirmek amacıyla padişahın himayesinde kurulan İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti'nin faaliyetlerine odaklanmıştır. Osmanlı Devleti'nde atın çekim gücü ve taşıma kapasitesi, tarımsal ekonomi ve savunma açısından hayati bir öneme sahipti. Ancak XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren ihtiyaçlara göre at neslinin ıslahı ve çoğaltılması hususunda bazı sıkıntılar mevcuttu. Zira tımar sisteminin bozulması ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması at yetiştiriciliğine zarar vermişti. Askeri ve tarımsal ihtiyaçları karşılamak için modern haralar kurulsada bu çaba yeterli olmadı. Arz sıkıntısı ve satın alma düzenlemeleri, Osmanlı ordusunun lojistiğini tehdit eder boyuta ulaştı. Bu nedenle Osmanlı Hükümeti, Avrupalı devletlerde olduğu gibi nitelikli atlarda yerli bir pazarın yaratılmasına yönelik politikalar üretmeye başladı. Hükümet, at cinsinin ıslahını sağlayan vasıtalarından birisi olan at yarışlarını düzenlemek için 1912'de İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti'ni kurdu.

Anahtar Kelimeler: At, At Yetiştiriciliği, Yarış, İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti, II. Meşrutiyet.

Organization for Breeding the Horse Lineage during the Second Constitutional Era: The Case of İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti

Abstract

This article focused on the activities of İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti established in 11 April 1912 under the patronage of the sultan for breeding thoroughbred horse, organizing horse races, and improving riding, following the Second Constitutional Era. In the Ottoman State, pulling force and carrying capacity of a horse had vital importance in terms of agricultural economics and defence. However, there were some problems about breeding and reproducing the horse lineage according to the needs starting from the first half of the XIXth century. Collapse of the tımar system and abolition of the Janissaries caused a loss in horse breeding. Despite the establishment of modern studfarms in order to fulfil the military and agricultural needs, this

effort was not sufficient. The supply problem and the arrangements for purchasing reached a level that threatened the logistics of the Ottoman army. For this reason, the Ottoman Government started to develop policies for forming a domestic market on qualified horses like the once in European countries. The Government established *Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti* in order to organize horse races that were one of the ways enabling breeding the horse lineage in 1912.

Keywords: Horse, Horse Breeding, Race, *Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti*, The Second Constitutional Era.

SEEHEAD

GİRİŞ

Atın çekim gücü ve taşıma kapasitesi devletlerin tarımsal ekonomileri ve savunma sistemleri açısından hayati öneme sahipti. Ancak bütün dünyada XIX. yüzyılda at tedarikinde ciddi sıkıntılar yaşanmakta idi. Yüzyılın ilk yarısından itibaren at ıslahı ve ihtiyaçlara göre at neslinin yetiştirilmesi hususunda zorluklarla karşılaşıldı. Bu zorluğun aşılması için safkan atlar yerine askerî ve tarımsal ihtiyaçlara uygun olduğu iddia edilen daha standart mizaçlı yerli atların üretimi savunuldu. At neslinin iyileştirilmesi için at yarışları düzenlenerek ırkların hız, güç ve dayanıklılık özellikleri yarışlar yoluyla test edildi.

İngiltere iyi cins at ıslahı çalışmalarının en önemli merkezlerinden birisiydi. Victoria dönemi Britanyası'nın ekonomisi ve savunması için at en temel unsurdu. İngiltere bu dönemde nicelik ve nitelik açısından at yetiştiriciliğinde bazı problemler yaşamakta idi. Bunun temel nedenleri dışı soydaki seçime dikkat edilmemesi, deniz aşırı ticaret nedeniyle tarım, ticaret ve ordu için üreme hayvanları stokunun önemli ölçüde tükenmiş olmasıydı. Arz sıkıntısı ve verimsiz satın alma düzenlemeleri, orduyu tehdit eder boyuta ulaştı. 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşı'nda Almanların başarısı İngiltere'yi harekete geçirdi. İngiliz resmi kurumları savunma için at neslinin ıslahını gözden geçirmeye başladı. 1873'te Lordlar Kamarası ve ardından 1888'de Kraliyet At Yetiştiriciliği Komisyonu bu konuda çeşitli raporlar yayımladı. Atların ıslahı üzerinde çalışılmasına karar verildi. Bununla birlikte 1887'de ordunun özel bir kolu olarak Remount bölümü kuruldu. Resmi kurumlar ve cemiyetler iyi cins atların yayılması için çalıştı ve aygır iyileştirme projeleri hazırladı. Bu şekilde askerî atlarda niteliksel iyileştirmeler sağlandı (Moore-Colyer, 1995, s. 47).

Rusya'da da durum çok farklı değildi. At ırklarının hız, güç ve dayanıklılığının test edilmesi için XVIII. yüzyıldan itibaren at yarışları arttı. İyi cins atlar yarışlarda belli olduğu için 1876'dan itibaren toplu bahisler şeklinde finanse edilen yarış sporu büyümeye başladı. Bu şekilde ırklar denenerek ifade edilen özelliklere haiz mükemmel birleşim bulunmaya çalışıldı. İyi cins at bulma denemeleri, tartışmaları da beraberinde getirdi. Zira İngiliz safkanının savunucuları ile askerî ve tarımsal ihtiyaçlara daha uygun olduğu iddia edilen daha düşük karakterli yerli atların savunucuları arasında görüş ayrılıkları vardı. Birbirine rakip bu iki görüş nedeniyle binicilik kültürü arttı. Çariçe II. Catherine döneminde safkan İngiliz modeli yarışlar yerine düz yarıştan daha popüler olan koşum takımı yarışı ve köylü arabası yarışları yaygınlaştı. Devlet çeşitli at ırklarının denenmesi için destek verdi (Dixon, 2020, s. 464).

Amerika'da yarış sektörünün gelişmesi at ırklarının ıslahı konusundaki çalışmaları hızlandırdı. XX. yüzyılın ilk yarısında at yarışı Amerika'nın da en popüler seyirci sporlarından biriydi. Elit kesim arasında at yetiştirme ve yarışırma eğlencesi yaygındı. Kıtalar arası göçün artması ırklarının karışmasına neden olmuştu. Bu nedenle Mendel genetiğinin keşfedilmesiyle safkanların dikkatli bir şekilde yetiştirilmesi savunuldu. Çünkü Amerika'da irksal yozlaşma konusunda endişeli kesimler vardı. Bunun yanında at ırklarının karıştırılmasının gelişmiş atlarla sonuçlanacağını savunanlar da bulunuyordu. Irksal ideolojilere kendini adanmış bilim adamları, genetik miras bilimini anlamak için sahipleri ve yetiştiricileri tarafından kapsamlı soy kütüğüne sahip olan safkanlar üzerinde araştırmalar yaptı. Long Island, Cold Spring Harbor'daki Öjenik Kayıt Ofisi'nde araştırma şefi olan Harry Hamilton Laughlin, kalıtım katsayısı adını verdiği matematiksel bir kalıtım modeli geliştirmek için atların üreme çizelgelerini ve yarış sonuçlarını gözden geçirdi. Atlarla ilgili bu çalışmaların insanlar üzerinde de uygulanabileceğine dair bulgular saptanmaya çalışıldı. Safkan yetiştiriciler, bilimsel bilginin üretimine katkıda bulunurken, genetikteki eğilimleri de takip etti. Yarış pistlerinde bahisçiler için atların soyağacı çizelgeleri düzenlendi. Bu uygulama at yarışlarına katılan her sınıf için biyolojik miras kavramını normalleştirdi. ABD'deki at yarışlarının popüleritesi, yönetici sınıfın

ideolojik bir projesi olarak ortaya çıkan biyolojik ırk kavramının yayılmasına da katkıda bulundu (Tyrrell, 2015, s. 549).

Öyle anlaşılıyor ki bu dönemde at cinsinin ıslah edilmesi ile ilgili bütün devletlerde bir çaba söz konusu idi. Fransa da bu ülkeler arasındaydı. Zira Fransa Ziraat Bakanlığı at neslinin ıslahı için çalışmalar yürütüyordu. Bu meyanda hükümete ait haralarda at cinsinin ıslah edilmesi amacıyla 1906'da İskenderiye, Beyrut ve İstanbul'dan aygır satın almak üzere İstanbul'a bir heyet görevlendirildi. Heyetin keşif yapacağı bölgelerde kendilerine kolaylık sağlanması için Osmanlı makamları gerekli tedbirleri aldı (BOA ZB. 20/24, 1-1, 16 Eylül 1322).

At, çekim gücü ve taşıma kapasitesi açısından Osmanlı Devleti'nin ekonomisi ve savunması için de hayati bir öneme sahipti. Osmanlı klasik döneminde at yetiştiriciliğine önem verilmiş, ilk Osmanlı ordularının ekseriyetinin atlı olması nedeniyle ülkede gerektiği kadar iyi cins at bulmak mümkün olmuştu. Kanuni Sultan Süleyman döneminde iyi cins atın çoğaltılması için Kütahya ve Anadolu'nun diğer bölgelerinde bazı teşebbüslerde bulunuldu. Bu sayede yıllık yüz yirmi bini geçen hayvan yetiştirildi (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328). Ancak daha sonraki dönemlerde tımar sisteminin bozulması ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla at yetiştiren kaynaklar ortadan kalktı (Emiroğlu & Yüksel, 2002, s. 135-136). Anılan iki kurumun tasfiye edilmesi at neslinin ıslahı ve çoğaltılması noktasında ciddi problemler oluşturdu. Hükümet meselenin çözümü için tedbir almak zorunda kaldı. Devlet yeniden yapılandırılan ordunun at ihtiyacını karşılamak ve iyi cins at yetiştirip çoğaltmak amacıyla hara-yı hümayunlar kurdu (Köksal, 2009, s. 333; Çubukçu vd., 2015, s. 21-27).

Modern haralar kurulsa da sorun çözüme ulaşmadı ve iyi at nesli giderek söndü. 1912-1913'te Balkan Harbi ve bilahare devam eden savaşlar ülke içinde at tedarikini imkânsız hale getirdi. Bu nedenlerden dolayı Osmanlı Hükümeti at cinsinin ıslahı ve çoğaltılması için gerekli olan tedbirleri ve esasları oluşturmayı, keza ordunun ihtiyaç duyduğu hayvanları memleket içinde yetiştirmeyi, at yarışları düzenleyerek bu yarışlar yoluyla iyi cins baba ve analar tespit etmeyi amaçladı. Aynı zamanda Osmanlılık namıyla eşdeğer olan binicilik hissini halk arasında gelişmesine gayret etmek için resmen 11 Nisan 1912 (29 Mart 1328)'de İslah-ı Nesli Feres Cemiyetini kurdu (BOA ŞD. 2381/35, 2, 29 Mart 1328).

Bu çalışmada üç temel husus üzerinde duruldu. İlk olarak kadim Türk kültürünün önemli bir parçası olan at yetiştiriciliği ve ıslahının kaybolmaya yüz tutmasının sebepleri irdelendi. Bu meyanda çalışmanın odak noktasını XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başları oluşturdu. İkinci olarak Osmanlı Hükümetinin at neslinin ıslahıyla ilgili eksikliği görmesi ve bununla ilgili olarak atların ülke içinden tedarik edilmesine yönelik tutumu ve bu tutumun arka planında millî kimlik inşası ve millî iktisat politikasının varlığı irdelendi. Öte yandan at neslinin iyileştirilmesi ve çoğaltılması için alınan tedbirlere bir örnek olarak İslah-ı Nesli Feres Cemiyetinin faaliyetleri ve at yetiştiriciliğinde elde ettiği başarı veya başarısızlık ortaya konuldu.

Osmanlı'da At Tedariki ve İyi Cins At Yetiştirme Çabaları

Çiftçi ve asker bir millet özelliği taşıyan Osmanlılar, sapanını sürmek ve ordunun birçok ihtiyacını temin etmek için her şeyden evvel hayvana ihtiyaç duymakta idi. Osmanlı tarihi incelendiğinde toplumun hayvan yetiştiriciliğinde büyük bir yeteneğinin olduğu anlaşılıyordu. İlk Osmanlı ordularının büyük bir çoğunluğunun atlı olması, tımar sisteminin ve Yeniçeri Ocağı'nın at yetiştiriciliğini geliştirmesi bu açıdan önemliydi (BOA ŞD. 2381/35, 6-2, Mart 1328; Yarkin, 1962, s. 10). At neslinin ıslahı ve çoğaltılması açısından tımar sisteminin çöküşü ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması önemli bir dönüm noktası oldu. At yetiştiren kaynak ortadan kalkınca at, nitelik ve nicelik olarak zayıfladı. Modern haraların kurulması sağlandıysa da bunlar yeterli düzeyde hizmet veremedi (Emiroğlu & Yüksel, 2002, s. 135-136).

Osmanlılar beygir ve mekkârî yetiştirmekte son derece iyi koşullara sahip iken bu nesiller Osmanlı'nın son dönemlerinde adeta can çekişir hale geldi. Bu geriye gidişin diğer bir sebebi ise tedarik sisteminin bozulması idi. Ordu için her türlü hayvanın ülke içinden tedarik edildiği zamanlarda bu hayvanlar özel kişilere ait çiftliklerde, meralarda ve köylülerin ahırlarında yetiştirilmesi ve hayvanların elverişli olanlarının orduya satılması mümkündü. Bu nedenle durumu müsait olan her köylü para kazanmak için kısrağ besler ve orduya satardı. Bu şekilde para memleket içinde kalırdı. Öte yandan at sahipleri ve iyi at binicileri her yerde fazlasıyla itibar görürdü. Hem para kazanmak hem de şeref ve itibar görmek kişilerin benliğini besler, takdir görmelerini sağlardı. Bu durum köylüleri kısrağ beslemeğe, at yetiştirmeye ve iyi binici olmaya sevk ve teşvik ederdi (Yüzbaşı Şerif, 1341, s. 92-103; Akay, 2019, s. 150-151; Köstem, 2000, s. 52-53). Ancak şartlar 1853'te Kırım Savaşı ile değişmeye başladı.

Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı sebebiyle Rusya'ya karşı İngiliz, Fransız ve İtalyanlar ile ittifak yapması sonrasında müttefik devletler orduları, hayvanlarını memleketlerine götüremeyeceklerinden veya götürmeleri durumunda kendilerine pahalıya mal olacağından atlarını gayet ucuz fiyatlarla Osmanlı Hükümetine satmak istedi. Bunu ganimet bilen Osmanlı Hükümeti, hayvanlara talip olarak satın alma yoluna gitti. Bundan müttefik devletler faydalandı ancak Osmanlı ülkesindeki hayvan yetiştiricileri büyük zarar gördü. Çünkü memleketlerine dönen müttefik devletler, ordularının ihtiyacı olan hayvanları yeniden ikmal etmek için hayvan satın aldı. Bunun neticesinde Avrupalı devletlerde hayvan yetiştiriciliği ihtiyaçtan dolayı artış gösterdi. Osmanlı topraklarında ise ordunun ihtiyacı olan atlar, yabancı devletlerden alınan hayvanlarla temin edildiğinden ülke içinden uzun müddet hayvan tedarik edilmedi. Netice itibarıyla at yetiştiriciliğiyle meşgul olan kesim zarar gördüğü için bu zanaat zamanla kayboldu.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi de ülkenin en kaliteli ve güzel beygirlerinin elden çıkmasının sebeplerindendi. Keza 1897 Yunan Harbi ve memleket içerisinde çıkan birçok isyanın bastırılması için istihdam olunan orduların lojistiği için çok sayıda atın kullanılması ve bu süreçlerde yaşanan kayıpların artması ülkenin en kuvvetli atlarının azalmasına sebep oldu (Yüzbaşı Şerif, 1341, s. 92-103; Akay, 2019, s. 150-151). Ülke genelinde at tedarikinde yaşanan zorluklar İngiliz gezginler C. Fellows ve E.J. Davis tarafından da dile getirilmekteydi (Şahin, 2017, s. 65).

11 Nisan 1912'de Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti kurulmadan önce at neslinin ıslahı için çalışmalar söz konusu idi. Osmanlı topraklarında at neslini ıslah etmek ve çoğaltmak, ordunun ihtiyaç duyduğu hayvanları ülke içinden tedarik etmek, dışarıdan hayvan alınmasından ayrı olarak bu ticaretle Osmanlı ahalisini kabiliyetli hale getirmek için padişah iradesiyle bir nizamname hazırlandı. Bu nizamnamenin uygulanması bağlamında ilk olarak İzmit sancağına bağlı Adapazarı kazasına sekizer çift aygır ve kısrağ gönderilmesi için 31 Temmuz 1892'de padişah iradesi çıkarıldı. 26 Ağustos 1892'de sekiz çift aygır ve kısrağ kazaya gönderildi. Ancak hayvanlara gerekli bakım yapılmadığı için bir yıl içerisinde iki hayvan mürd oldu. Bunun üzerine Seraskerlik buraya bir müfettiş göndererek durumu araştırdı. Müfettişin verdiği raporda hayvanların bakımsızlıktan mürd olduğu anlaşıldı. Hayvanların uygun şekilde bakımının sağlanması ve amacına uygun olarak at yetiştirilmesi için nizamnamenin içeriğine uygun olarak kazada bulunan hayvanların doğumlarından elde edilecek tayların bakımına yardım etmek amacıyla tabip baytarlardan Baytar Kolağası Nuri Efendi buraya tayin edildi. Nuri Efendi'nin gayretleri sonucunda kazada önemli çalışmalar yapıldı ve bazı başarılar elde edildi. Küçük ölçüde olan bu teşebbüsten kısa zamanda faydalı sonuçlar ve ilk dölleri alındı. Bu çabalar sonucunda 1894 senesinde burada otuz at yetiştirildi. Yerli atların eşkâlleri baytar memuru tarafından cetvellere işlenerek bir mazbata ile birlikte Seraskerlik aracılığıyla Sadaret makamına iletildi. Kısa zamanda alınan bu başarının gazeteler yoluyla ilan edilmesi için durum Dahiliye Nezaretine de bildirildi (BOA

BEO. 454/034049, 1-2, 2-1, 3-1, 4-1, 9-21 Temmuz 1310; BOA BEO. 493/036934, 1-2, 29 Eylül 1310; Tan, 2015, s. 30).

Dönemin basını da at ıslahının derhal yapılması gerektiğine vurgu yapmaktaydı. Yerli kısırakların gittikçe özelliğini kaybederek güç ve kuvvetten düştüğü belirtildi ve bunun çarelerine yönelik makaleler yayımlandı. At neslinin ıslah edilmesi için en önemli çarenin kuvvetli yabancı kısıraklar ile Arap atlarının çiftleştirilmesi olduğu belirtilmekteydi. Bu projenin gerçekleşmesi için Osmanlı hükümetleri de uzun seneler boyunca teşebbüste bulunmuştu. Esasen yukarıda ifade edildiği üzere 1892’de padişahın emriyle Macaristan’dan at getirilerek baytar müfettişleri marifetiyle Adapazarı ahalisinden hayvan yetiştirmekle meşgul olanlara aygır ve kısıraklar verildi. 1895 yılında Çifteler Çiftliği’ne lüzumu kadar aygır alındı. At neslinin ıslah edilmesi ve bu alanda başarı sağlamak amacıyla Müfettiş-i Umumiye sıfatıyla Şehremaneti Mülhakatı Umur-ı Baytariye Müfettişi Miralay Haydar Bey’in başkanlığında baytar zabitanadan oluşan bir heyet teşkil edildi (“Memalik-i Şahanede”, 1313, s. 268-269).

Ordu için gerekli olan beygirlerin Osmanlı topraklarından tedarik edilmesi ve bu hususta dışarıya ihtiyaç kalmaması için mevcut at neslinin ıslah edilmesi gerektiği takdir edildikten sonra dışarıdan damızlık kısırak ve aygırlar getirilerek Osmanlı ahalisine verildi. Böylece halk, at neslinin ıslahı ve çoğaltılmasına rağbet göstermeye başladı. Zira ahali yetiştirmiş olduğu tayların kendisi için iyi bir kazanç getirdiğini gördü. Daha güzel kısıraklar yetiştirip para kazanmak için tedarik edeceği kısırakların daha iyi cinsten olmasına özen göstermeye başladı. (Baytarlık, 1312, s. 248-250). Ancak tüm bu çabalar at cinsinin ihtiyaç duyulduğu oranda çoğaltılması ve cinsin ıslahı için yeterli olmadı.

At neslinin ıslahı ve çoğaltılması hususunda zaman zaman vilayetlerden damızlık hayvan talep edilmekteydi. Örneğin Konya Valisi Mehmed Ferid tarafından Orman, Maadin ve Ziraat Nezaretine bir yazı yazılarak at neslinin ıslahı ve diğer hayvanların çoğaltılması maksadıyla beş aygır ve beş boğanın Konya’ya gönderilmesi istendi. Nezaret durumu Şura-yı Devlet’e havale etti. Şura-yı Devlet müzakeresinde vilayetin isteği değerlendirildi ve hayvanların gönderilmesine dair mazbata Sadarete iletildi (BOA BEO. 1261/94538, 1-1, 2, 2-1, 3-1, 28 Kanunuevvel 1314).

Haralar kurularak ya da mevcut haralar ıslah edilerek at neslinin ıslahı ve çoğaltılması için çalışmalar hızlandırıldı. Çifteler harası buna güzel bir örnek teşkil etmekte idi. Bunun için haralara ıslah konusunda uzman kişiler görevlendirildi. Örneğin Çifteler harasında daha evvel İtalyan ordusunda süvari zabiti olan Fransua Kastelli, at cinsinin ıslahı dairesinde memur olarak görev yaptı (BOA Y.PRK. AZJ, 50/30, 1-1, 2-1, 23 Teşrinievvel 1320). Adapazarı kazasına bağlı Erenler köyü sınırları içerisinde olup at cinsinin ıslahı ve çoğaltılması için destek olmak üzere Çifteler Çiftliği harası adına çalışan yetiştiriciler de vardı. Örneğin Soğancızade Mustafa Efendi, Çifteler Çiftliği harası için at yetiştiren kişilerdendi. Kendisinin ölümünden sonra at ıslahı için yaptığı binalar atıl kaldı ve civar köylerde bulunan ahali tarafından tahribata uğratıldı. Bunun önüne geçmek için Adapazarı kazası Mal Müdürlüğü 31 Mart 1911’de binaların atıl durumu hususunda İzmit livasına bilgi verdi. İzmit livası, Maliye Nezaretine gönderdiği 2 Nisan 1911 tarihli yazıda tarla ve binaların durumunu bildirerek bu konuda önlem alınmasını talep etti. Söz konusu yazıda askeriyeye ait olan bu bölgenin harap olmasının önlenmesi için binaların keşfinin yapılarak işe yarayıp yaramadığı tespit edildikten sonra muhafaza altına alınmasının ve bunu tespit etmek için askeriyeden bir erkan-ı harp zabitanasına görev verilmesinin uygun olacağı bildirildi (BOA ML.EEM. 834/34, 1-1, 20 Mart 1327).

Ordu için gerekli olan at ve diğer hayvanların ülke içinden tedariki için farklı yollar denenmekte idi. Mesela bunun için hayvan pazarları kurulması planlandı. Bu pazarların nerelerde ve ne zaman kurulacağı belirlenmeye çalışıldı. Bu konuda Harbiye Nezareti harekete geçerek Dahiliye, Ticaret ve Ziraat Nezaretleri ile birlikte çalışarak hayvan pazarlarının kurulabileceği yerleri tespit etti (BOA DH.MUİ. 160/57, 1-1, 17 Temmuz 1328).

XX. yüzyılın başlarında at neslinin ıslahına duyulan ihtiyaç öyle büyük boyutlara ulaşmıştı ki bunun dini açıdan bir gereklilik olduğu ifade edilir olmuştur. Örneğin Miriliva Ahmed Muhtar Paşa *Malumat* dergisinde “Makale-i Mahsusa Nesl-i Feres’in Ehemmiyet-i Fevkaladesi ve Bargir Terbiyesi ve Binicilik Usul ve Kavaidi” adlı bir yazı kaleme alarak at ıslahının İslam dini açısından önemli olduğunu vurguladı. Bu meyanda Kur’an-ı Kerim ayetlerinden ve hadis-i şeriflerden örnekler aktararak at beslemenin, iyi at yetiştirmenin İslam açısından da meşru ve makbul olduğuna dikkat çekti. At yetiştirmenin, besleyip terbiye etmenin ve biniciliği geliştirmenin dinin gereklerinden olduğunu dile getirdi. Ahmed Muhtar Paşa yazısının devamında at neslinin ıslah edilmesinin askeri ve mülki açıdan önemli olduğuna dair tarihsel örnekler sundu (1319, s. 3535-3538).

Alınan tedbirlere rağmen 1910’da ordunun hayvan ihtiyacı giderilemedi ve ordunun ata olan gereksinim had safhaya ulaştı. Bu nedenle acil olarak hayvan tedariki yapılması için bir komisyon oluşturuldu. Bu komisyon Macaristan’a gönderilerek süvari ve topçu sınıfında kullanılmaya elverişli atlar satın aldı. Bu suretle 1910’da Osmanlı topraklarına birkaç bin hayvan girdi. Ancak alınan bu atların iyi cins olmadığı hatta Macaristan’ın en kötü beygirleri olduğu ifade edilmekteydi. Çünkü komisyonun ifadesine göre Bulgaristan ve diğer devletlerden Macaristan’a gelen askeri komisyonlar daha yüksek meblağlar ayırarak Macaristan’daki iyi cins atları almışlardı. Osmanlı Devleti ise bunun için sınırlı ekonomik kaynaklara sahip olduğundan 28-30 liraya iyi cins at almak mümkün olamamıştı.

Osmanlı Hükümeti tarafından oluşturulan bu komisyon Anadolu’dan da birkaç yüz hayvan tedarik etti. Bazı süvari alaylarının eksiklikleri kısmen bu yerli hayvanlardan karşılandı. Bunların fiyatları 12-20 lira arasında değişmekte idi. Bu hayvanlar 1,42-1,45 cm yüksekliğinde olduğundan süvarilerin kullanımı için son derece elverişli idi. Fiyatları da Macar hayvanlarına nazaran daha uygundu. 1912-1913 yıllarında Balkan Savaşları patlak verdiğinde zayıf olan Macar atlarının büyük bir kısmı süvarilerin elinde zorluklara ve zahmetlere katlanamadığı için zayıfa uğradı. Yerli hayvanların ise Macar atlarına kıyasla daha az zayıf olduğu görüldü. Balkan muharebelerinde ülkede var olan iyi cins atlar elden çıktı. Cins atların kaybı daha sonraki yıllarda da devam etti. Zira I. Dünya Savaşı sırasında iyi ve kötü cins atların büyük bir kısmı ortadan kalktı. İstiklal Harbi sırasında ise kalanlar da gitti. Böylece memlekette yok denecek kadar az miktarda hayvan kaldı (Yüzbaşı Şerif, 1341, s. 92-103; Akay, 2019, s. 150-151).

Osmanlı toprakları beygir yetiştirmek için son derece müsait olmasına rağmen devletin müdafaası için uzun yıllar beygirler yurt dışından tedarik edilmek zorunda kaldı. Bunun sebebi yukarıda sayılan nedenlerle birlikte çeşitli engellerden dolayı hükümetin bu önemli meseleye yeterince eğilmeye fırsat bulamaması idi. Öte yandan yabancı ülkelerde olduğu gibi Osmanlı topraklarında yeterli düzeyde beygir meraklısını birleştiren ve beygir yetiştirmeyi teşvik etmek amacıyla faaliyet gösteren cemiyetler kurulmamıştı. Atçılıkta ileri gitmiş devletlere bakıldığında hükümetten ayrı olarak halk arasında beygirlerin ıslahı için faaliyet gösteren cemiyetlerin varlığı dikkat çekiyordu ve bunların etkisi oldukça fazla idi (Ali Mün’im, 1339, s. 5; İslah-ı Nesl-i Feres, 15 Teşrinievvel 1333, s. 43; İslah-ı Nesl-i Feres, 15 Ağustos 1333, s. 2-3; Çınar, 1993, s. 18).

1912 yılına gelindiğinde çiftçilik ve ordu gereksinimlerini karşılamak için ülke içerisinde at tedarik etmek neredeyse imkânsız hale geldi. Osmanlı Hükümeti at cinsinin ıslahı için iyi baba yetiştirmek, yani iyi cins Arap atlarının çoğaltılması gerektiğini gördü. Baba olan atların iyiliğini ise yarışlar göstermekte idi. İyi cins at yetiştirilmesini teşvik etmek için at yarışları ve çeşitli müsabakaların düzenlenmesi zorunluydu (BOA ŞD. 2381/35, 6-2, Mart 1328). Bu amaçla memlekette at yarışları ve at cinsinin ıslahı gibi faydalı bir maksadın temin edilmesi için yeni bir cemiyetin kurulması kararlaştırıldı (Ali Mün’im, 1339, s. 5).

İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinin Kuruluşu ve Amacı

İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti, Padişah V. Mehmed Reşad'ın himayesinde Şura-yı Devlet'in resmî onayı ile 11 Nisan 1912'de İstanbul'da kuruldu. Cemiyet, hükûmetin at cinsini ıslah etmek üzere almış olduğu tedbirlere katkı sağlamak amacıyla hükûmetin yardımları doğrultusunda at neslinin ıslahı ve çoğaltılması, Osmanlı ordusunun ve ziraatın muhtaç olduğu hayvanların ülke içinden tedarikinin sağlanmasına çalışacaktı. Bununla birlikte at yarışları ve çeşitli müsabakalar yoluyla ve diğer vasıtalarla iyi cins baba ve analar yetiştirmek cemiyetin amaçları arasında idi. Cemiyet aynı zamanda binicilik yeteneğinin millet arasında ilerlemesini sağlamayı hedeflemekteydi. Cemiyetin ismi İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti olup merkez idaresi Cağaloğlu'nda Birinci Ordu Karargâhında bulunan binada idi. Cemiyet, genel merkeze bağlı, aynı nizamnameye tabi olmak kaydıyla ve cemiyetin amaçlarına uygun çalışmak üzere vilayetlerde de şubeler açabilecekti. Osmanlı topraklarında yapılacak bütün yarışların programları, kurulacak bu gibi cemiyetlerin nizamnameleri öncelikli olarak cemiyetin umumi merkezi tarafından incelenecek ve onaylanacaktı (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328; BOA ŞD. 2381/35, 2, 29 Mart 1328; BOA ŞD. 3110/33, 1-1, 9 Mart 1329; BOA ŞD. 3110/33, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328). Cemiyetin nizamnamesi için hazırlıklar bir süre devam etti ve 25 maddeden oluşan (bkz. Ek-1) nizamname 15 Ekim 1912'de Sadaret makamına sunuldu (BOA ŞD. 3110/33, 2-1, 2 Teşrinievvel 1328; BOA ŞD. 3110/33, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328). Bilahare cemiyetin nizamnamesi 1918, 1919 ve 1922'de küçük değişikliklere uğradı (1334, 1335 ve 1338 senelerinde, 1339, s. 3-6).

Nizamnameye göre Cemiyetin üyeleri beş sınıfa ayrılmış idi:

-Birinci sınıf üyeler aza-yı müftechir olarak adlandırılmakta olup şeref üyelerinden oluşmakta idi. Bu sınıfta şehzadelere mahsustu.

-İkinci sınıf aza-yı müessis sıfatında olup cemiyeti kuran kişilerden oluşuyordu.

-Aza-yı daim olan üçüncü sınıf ise cemiyetin faaliyetlerine destek olacak Harbiye, Dahiliye, Ziraat Nazırları ile Süvari Dairesi Reisi ve yarış tesis eden ve şube açılan mahallerde mülkiye ve askeriye dairelerinden oluşmaktaydı. Dersaadet'te Şehremini, taşrada belediye başkanları ve baytar müfettişleri resmî vazifeleri itibarıyla bu sınıfa sahipti.

-Aza-yı muvakkat üyelere ait diğer bir sınıftı. Bu sınıfa mensup azalar senelik olarak bir Osmanlı lirası iane veren kişilerden oluşmakta idi.

Cemiyete üye diğer bir sınıf ise aza-yı fahriye olarak adlandırılıyordu. Cemiyetin maksadına uygun olarak faaliyet göstermesi için yardım eden ve bu yardımları dikkate alınarak idare heyetinin teklifi üzerine umumi heyet tarafından kabul edilen kişilere verilen sıfattı (BOA ŞD. 3110/33, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328).

İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinin kurucu üyeleri arasında; İstanbul Valisi İbrahim Bey, Meclis-i Ayan azasından Ahmet Rıza Bey, Ziraat ve Ticaret Nazırı Aristidi Paşa, Birinci Kolordu Erkan-ı Harbiye Reisi Binbaşı İsmail Hakkı Bey, Şehremini Tevfik Bey, Nafia Nazırı Cavid Bey, Birinci Kolordu Kumandanı Zeki Paşa, Şura-yı Devlet Reisi Said Halim Paşa, Seryaver Hazreti Şehriyari Salih Paşa, Posta ve Telgraf ve Telefon Nazırı Talat Bey, İstinaf Mahkemesi azasından Osman Bey, Birinci Kolordu Süvari Müfettişi İzzet Fuad Paşa, Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa, eski Bahriye Nazırı Mahmud Muhtar Paşa ve Süvari Dairesi Reisi Nazif Paşa bulunuyordu (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328).

İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti'nin faaliyete geçmesiyle ve bilahare Sipahi Ocağının kurulmasıyla memlekette at sporlarının geliştirilmesi ve at yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi amaçlandı. Cemiyetleşmenin önderi Enver Paşa ve arkadaşlarıydı. Kuruluş fikri Refik Evliyazade'ye aitti.

Cemiyetin Yönetim Yapısı ve Heyetleri

Cemiyetin idare heyeti üyeleri her iki senede bir cemiyetin kurucuları tarafından seçilirdi. İdare heyetinden bir üyenin ayrılması durumunda heyetin geri kalanlarının uygun gördüğü bir kişi üyeliğe seçilirdi. Cemiyet kurulduğunda ilk idare heyeti reisi Ahmet Rıza Bey oldu. İdare heyeti azalığına ise İbrahim Bey, İsmail Hakkı Bey, Said Halim Paşa, İzzed Fuad Paşa, Mahmud Muhtar Paşa ve Nazif Paşa seçildi (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328). Cemiyet idaresi on beş günde ve umumi heyet ise senede bir defa toplanırdı. Cemiyet üyesi olmak için yıllık bir lira nakdi bedel vermek şarttı. Cemiyet üyeleri yarışlarda ve yarışlardan farklı zamanlarda giriş bedelini ödemek kaydıyla yarış mahallinde at koşturabilirlerdi (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328, BOA ŞD. 3110/33, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328). İdare heyeti tarafından seçilecek iki kişi fahri olarak umumi kâtip ve hesap işlerine bakardı. Bu kişilerin refakatinde yeteri kadar kâtip ve hesap işlerini yürüten kişiler de bulunurdu (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328).

Bir süvari alayı veya askerî sınıflara mensup kişiler cemiyete aza-yı muvakkat olarak dahil olmak isterlerse idare heyeti tarafından bu kişilere farklı giriş bedeli tayin edilirdi. Cemiyetin idari teşkilatı beş şubeden oluşmakta idi. Bunlar sırasıyla umumi heyet, idare heyeti, tayin ve koşuların idaresinden sorumlu icra heyeti, teftiş heyeti ve kalem heyeti idi (BOA ŞD. 3110/33, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328).

Umumi heyet, cemiyeti tesis eden kişilerden oluşmaktaydı. Her yıl kış mevsiminde en az bir defa olmak üzere idare heyeti tarafından belirlenecek bir yerde toplanırdı. Heyetin olağanüstü olarak toplanması halinde toplantının, altı hafta önceden üyelere duyurulması zorunluymuştu. Umumi heyet toplandıktan sonra bir umumi kâtip seçer, birinci ve ikinci reis seçildikten sonra umumi heyet reisi toplantıyı yönetirdi. Müzakerelere başlanması için üyelerin yarısından bir fazlasının bulunması gerekli idi. Müzakereler sırasında karar alınırken eşitlik söz konusu olursa reisin olduğu taraf tercih edilirdi. Umumi heyet toplantısında, dahili nizamnamede yapılacak değişiklikler, geçmiş senenin hesaplarının incelenip onaylanması, bir sonraki yılın bütçesinin belirlenmesi ve diğer teklifler müzakere edilirdi. Ayrıca cemiyetin lağvedilmesi kararı da umumi heyetin çoğunluğu tarafından verilecek karara göre belirlenirdi. Umumi heyet nizamnamede bir değişiklik yapmak isterse bunu Ticaret Nezaretinin müsaadesini alarak yapardı (BOA ŞD. 3110/33, 3-1, 3, 4 Teşrinievvel 1328).

İdare heyeti yedi üyeden oluşuyordu. Üyelerin üçte biri her yıl yenilenmek üzere umumi heyet tarafından seçilirdi. İdare heyeti ayda en az bir defa toplanırdı. Reis veya umumi kâtip tarafından verilecek teklif ve davet üzerine idare heyeti belirlenen gün haricinde de toplanabilirdi. Üyelerin yarısından bir fazlası hazır olmadıkça müzakerelere başlanamazdı. İdare heyetinin aldığı kararlar genellikle azaların kararlarına bağlı olarak sonuçlanırdı. Alınan kararda eşitlik olması halinde reisin bulunduğu tarafın kararı kabul edilirdi. Umumi katipliğin işlerini yapmak üzere idare heyeti üyelerinden iki kişi üç sene müddetle seçilirdi. Reisin görevi nizamname esaslarına uygun olarak cemiyetin gelişmesi ve ilerlemesi için çalışmak, idare heyeti görüşmelerini idare etmek, cemiyet adına yapılacak yazışmaları imzalamak, idare heyetince ve umumi heyetçe alınan kararların takibini yapmak ve sonuçlandırmaktı. İdare heyetinin görevleri ise nizamname esasları gereğince umumi heyet tarafından alınan kararları yerine getirmek, cemiyete ait taşınır ve taşınmaz malları idare etmek, cemiyete ait hesapları, bütçe layihalarını düzenleyerek cemiyetin mali yılında kaleme alınacak talimatname ile birlikte umumi heyete takdim etmek, at neslinin ıslahı için her türlü teşebbüste ve icraatta bulunmak, cemiyete bağlı iş ve hizmetleri yerine getirmek için komisyonlar kurmak, bu komisyonların vazifelerini yapmalarını sağlamak, gerekirse cemiyet azalarından uygun göreceği kişileri istihdam etmek ve dağıtmaktı (BOA ŞD. 3110/33, 3-1, 3, 4 Teşrinievvel 1328).

Koşu heyeti, bir reis ile en az üç üyeden oluşurdu. Bu heyet cemiyetin maksadına uygun olan bütün müsabakaların düzenlenmesini sağlardı. Bunun için yarışmaları hazırlamak ve bitirmekle mükellefti. Alacağı tedbirler ve tertibattan dolayı idare heyetine karşı sorumlu idi. Üyeleri idare heyeti dışından seçilecek ve tayin edilecek olan bu heyetin işlerine ve faaliyetlerine yardımcı olmak için idare heyetinden iki kişi seçilirdi. İcra heyeti, idare heyetine haber vermek şartıyla kendi kendine karar alma hakkına sahipti. Koşu heyeti müsabaka tertibatı esnasında gerekli olan memurları görevlendirebilirdi. Heyet, vazifelerini layıkıyla yerine getirmek için gerek idare heyetinden ve gerekse diğer üyelerden uygun gördükleri kişileri davet ederek istişare etme hakkına sahipti (BOA ŞD. 3110/33, 3-5, 4 Teşrinievvel 1328).

Teftiş heyeti, üç kişiden oluşmakta olup umumi heyet tarafından üç sene müddetle seçilen cemiyet azalarından oluşurdu. Teftiş heyeti azaları cemiyetin yıllık faaliyetleri ve muhasebeyi tetkik etmekle görevli idi (BOA. ŞD. 3110/33, 3-1, 3, 4 Teşrinievvel 1328).

Heyet-i Kalemîye, umumi kâtiplik ve hesap işlerine yardım vazifesiyle yükümlü idi. İdare heyeti azasından iki kişinin uygun görmesiyle gerektiği kadar kâtip ve hesap uzmanından oluşurdu. Bu görevliler reis tarafından tayin edilirdi. Memurların reisin bulunduğu şehirde ikamet etmeleri zorunluydu. Kalem heyetinin görevi toplantı zabıtlarını, gelen ve giden evrakın kayıtlarını tutarak kayıt defterlerini düzenlemektir. Koşu mahalliyle orada yapılacak koşulara bağlı işleri düzenlemek için icra heyetinin teklifi üzerine reis tarafından bir istekli tayin edilirdi. Koşu kâtipi cemiyetin koşu mahalliyle ve koşularla ilgili hususları içtima heyetine bildirirdi. Umumi kâtip bütün alınması gereken tedbirleri reise bildirir ve önemli hususlarda kararını belirtirdi (BOA ŞD. 3110/33, 3-5, 4 Teşrinievvel 1328).

Nizamnamenin son bölümü kalan maddelere ayrılmıştı. Söz konusu maddelerde cemiyet dâhilindeki şikâyet ve anlaşmazlıklarda idare heyetinin vereceği kararın kati olduğu ifade ediliyordu. Bizzat idare heyeti ile ilgili çalışmalarda şikâyet hakkında umumi heyetin vereceği karar geçerli olacaktır. Nizamname esasları yarışları düzenleyecek şirket tarafından da kabul edilmiş sayılırdı (BOA ŞD. 3110/33, 4-1, 4 Teşrinievvel 1328).

Cemiyetin gelirleri ise şu şekilde idi: İlk olarak hükümet tarafından verilecek ikramîye önemli gelirlerdendi. Bunun yanında ianeler, cemiyet azaları tarafından senelik olarak verilecek nakitler de önemli gelir kalemlerindendi. Cemiyetin kurulma amacına uygun olarak oluşturulacak müesseselerin masraflarına kaynak olmak üzere sermayenin tedarik edilmesi için kanun çerçevesinde başka bir şirket teşkil edileceği de nizamnamede belirtilmişti. Bu durumda kurucu üyelerin bir hisse senedi alma mecburiyetleri olacaktır (BOA ŞD. 2381/35, 6, Mart 1328).

Şehremaneti de Padişahın himayesinde bulunan cemiyetin harcamaları için bir ödenek ayırmakta idi. Örneğin Sadaret makamından Şehremanetine gönderilen 5 Şubat 1914 tarihli yazıda cemiyetin masraflarına harcanmak üzere senelik olarak Şehremanetine ödenmesi kararlaştırılan iki yüz Osmanlı altınının 1913 yılından itibaren ödenmeye başlandığı bildiriliyordu (BOA BEO. 4256/319139, 1-1, 23 Kanunusani 1329).

Cemiyet kurulduktan bir müddet sonra *menafi-i umumiyyeye hadim* yani halkın menfaati için çalışan bir cemiyet statüsü kazanmak için teşebbüste bulundu (BOA ŞD. 2381/35, 5-1). Bunun için İstanbul Valiliği aracılığıyla Dahiliye Vekaletine bir dilekçe gönderildi (BOA ŞD. 2381/35, 4-1, 22 Mart 1328). Söz konusu dilekçe Dahiliye Vekaleti tarafından Şura-yı Devlet'e havale edildi (BOA ŞD. 2381/35, 3-1, 26 Mart 1328). İstek 4 Nisan 1912'de Mülkiye dairesinde incelendi. Cemiyetin kurulma amacının hükümetin yardımıyla at neslinin ıslah edilmesi ve çoğaltılması, ordunun ve ziraatın ihtiyacı olan hayvanların ülke içinden tedarik edilmesi olduğu belirlendi. Cemiyetin amacı göz önüne alındığında halkın menfaati için çalışan bir cemiyet olduğu görülmekle birlikte Şura-yı Devlet'in

menafi-i umumiyeye hadim bir cemiyettir kararı vermesi için cemiyetin bazı şartları yerine getirmesi gerektiği hatırlatıldı. Bu meyanda cemiyetin faaliyetlerini devam ettirerek memleket ve ahali hakkında faydalı işler ve faaliyetler gerçekleştirmesi gerektiği bu payenin zaman içerisinde verilebileceği belirtildi (BOA ŞD. 2381/35, 1-1, 21 Şubat 1328).

İslah-ı Nesli Feres Cemiyetinin Faaliyeti: At Koşuları

Beygirlerin ıslahına ve çoğaltılmasına yardım edecek vasıtalardan birisi de koşulardı. Zira dünyanın çeşitli ülkelerinde koşular sayesinde at nesli ıslah edilmeye çalışılmıştı (At Yarışları, 1928, s. 2-5). Örneğin İngiliz yarış beygirleri, Türkiye'den İngiltere'ye ithal edilen hayvanların koşular sayesinde ıslahıyla oluşmuştu. Avrupa'da mevcut olan süvari ve hafif araba beygirleri, yarış beygirleri ile Avrupa yerli beygirlerinin çiftleştirilmesi neticesinde ve at koşuları sayesinde ıslah edildi. Osmanlı topraklarında bulunan atlar ise vaktiyle İngiltere'ye gönderilenlerden farklı değildi. Avrupa'nın beygirleri ile Avrupa'ya ithal edilmiş olan Arap beygirleri iki asırdan beri ihtiyaçlar çerçevesinde daima geliştirilmişti. Ancak Osmanlı topraklarındaki yerli beygirler ilk hallerini muhafaza edemeyerek sürekli olarak gerileme gösterdi. Yerli beygirlerin Avrupa ve İngiltere'de ıslah edilmesini sağlayan önemli sebeplerden birisi de özellikle yarışlardı. Çünkü yarışlar sayesinde beygirler daha iyi beslenmekte ve idman yapmaktaydı. Bu durum beygirlerin ıslahını sağladı. Diğer taraftan yarışlar sayesinde iyi atları tespit etmek mümkündü ve bunlar damızlık olarak ayrılarak iyi at cinsine ulaşılabilmekteydi (Ali Mün'im, 1339, s. 5-6).

İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinin at neslinin ıslahına yönelik en önemli faaliyeti at koşularıydı. Askeri yönden ordunun ihtiyacı olan hayvanların yurt içinden tedarik edilmesi kararlaştırıldıktan sonra memlekette orduya elverişli hayvan yetiştirilmesini temin etmek için alınan tedbirler arasında doğrudan hayvan satın almak amacıyla Remont teşkilatı oluşturulmasının yanında at koşularının düzenlenmesi zorunlu görüldü. Bu meyanda koşu nizamnamesinin hazırlanması için harekete geçildi. Koşu nizamnamesi düzenleninceye kadar İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti tarafından Dersaadet'te düzenlenecek koşular için bir nizamname oluşturuldu. Koşuların Osmanlı ülkesinin her tarafında icra edilmesi ve Osmanlı toplumunun eskiden beri gelen özelliklerinden olan binicilik hissini kuvvetlendirilmesi arzu edildi. Binicilik hissini kuvvetlendirilmesi Osmanlılık ideolojisi ve millî kimlik açısından da önemli idi.

İstanbul'da düzenlenecek koşulara burada bulunan zabitanın da iştirak etmesi istendi. Ülkenin her yerinde koşular düzenlemek için mülki makamlarla birlikte ortak teşebbüslerde bulunularak zabitanın da düzenlenecek bu koşulara katılmasının kolaylaştırılması ordu müfettişlikleri ile Kolordu ve Fırka Kumandanlıklarına yazıldı. Harbiye Nezareti, mülki makamların da bu konuda gerekli kolaylığı sağlaması hususunda bir bildiri gönderdi (BOA DH.MUİ. 157/34, 1-1, 29 Nisan 1328; BOA DH.MB.HPS.M. 4/10, 1-1, 29 Nisan 1328; BOA DH.MUİ. 157/54, 2-1, 29 Nisan 1328).

Cemiyet at koşularını düzenlemek için 34 maddeden oluşan bir nizamname yayınladı. Bu sayede artık at koşuları cemiyet tarafından belirli esaslar çerçevesinde yapılacaktı. Bu nizamnameye göre at yarışlarına katılmak isteyenler hayvanlarını kaydettirmek ve bir giriş ücreti vermek zorunda idi. Yarış hayvanlarının taşıyacağı ağırlıklar da belirlendi. Nizamname gereğince hayvanların mutlaka bir ismi bulunacak ve isim değiştirilmeyecekti. Yarışlarda hayvanların berabere kalması durumunda aynı gün berabere kalanların tekrar yarıştırılması esası getirildi. Yarış kıyafetleri de nizamnamede açık bir şekilde belirtildi. Renkli başlık, renkli gömlek, beyaz pantolon ve sarı çizme giyilmesi zorunlu idi. Gömleği olmayanlara cemiyet gömlek temin edecekti. Her at sahibinin kendisine has bir gömlek rengi olacaktı ve bu renk en az bir hafta önceden İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinin kâtibine bildirilmek zorunda idi. Sivil yarışlara zabitanın da katılabileceği ifade ediliyordu. Yarışlardan hemen önce hayvan sahipleri koşacak hayvanın ismiyle binicinin ismini beş dakika içinde hakem heyetine bildirirdi. Bu arada atlar tartılırdı. Yarıştan evvel ve yarıştan sonra binici de hakemler huzurunda

tartılmaktaydı. Yarışacak atların sırası kura ile tayin edilirdi. Binicilerin yarış çıkış kurallarına, yarış esnasında takip edilecek yola uymak zorunluluğu bulunuyordu. Aksi halde yarıştan men edilir ve ceza uygulanırdı. Ceza, nakdi olabileceği gibi bir yıl yarışlardan men cezası da verilebilirdi. Yarış esnasında bir diğer binicinin olumsuz hareketlerinden dolayı zarar görmüş binici, yarışın sonunda tartılmadan evvel hakem heyeti karşısında durumu protesto edebilirdi. Bir yarışa yalnız üç hayvan kaydedilmesi durumunda ikinciye ikramiye verilmeyeceği nizamnamede belirtildi. Yarışa yalnız bir hayvan kaydedilmesi durumunda ise hayvan mükafatı kazanmak için koşulacak mesafeyi yalnız kat edebilecekti. Bu durumda ikinciye tahsis edilen mükafat cemiyetin kasasına kalırdı. Yarışta hakemlerin kararı kati idi. Veliefendi koşu mahallinde bir hayvanın idman yapabilmesi için hayvan sahibinin cemiyete bir lira ücret vererek üye olması gerekli idi. Aza olmak isteyen kişiler yarış günleri dışındaki günlerde cemiyetin umumi kâtibi Birinci Kolordu Erkan-ı Harbiye Reisi Binbaşı İsmail Hakkı Bey'e müracaat edecekti (Nizamname, 1328, s. 1-10).

II. Meşrutiyet dönemi yöneticileri Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti ve at yarışları nizamnamesini oluşturarak yarışları başlattı. Cemiyetin en önemli koşu mahalli Veliefendi çayırı idi. Cemiyet burada 1912'nin Eylül ve Ekim aylarında ayda iki defa olmak üzere Cuma ve Pazar günlerinde koşular düzenledi. Bu koşulara yaya ve arabalı olarak giriş ücretleri belirlendi. Yarışları izlemek için gelenlere ulaşım kolaylığı sağlandı. Boğaziçi, Kadıköy ve Adalar'dan Bakırköy'e vapur, Topkapı'dan yarış mahalline tramvay seferleri düzenlendi. Dönemin matbuatı da yarışlara ilgi gösterdi. Gazeteler, yarışlar sayesinde at neslinin ıslah edileceğini, Arap atlarının sahip olduğu maddi değere ulaşacağını ve ülkede iyi cins küheylanlar yetiştirilebileceğini vurguladı. Öte yandan yarışlara devlet ricali ve halk tarafından da büyük ilgi gösterildi. Yarışlar şenlik havasında yapıldığı için şehre bir canlılık getirdi ((Emiroğlu & Yüksel, 2002, s. 158-159).

1912 yılında yapılan yarışlarda dönemin önemli isimlerinin atları yarıştı. Enver Paşa'nın *Mesut, Süleyk, Maşallah* adlı Arap atları ile *Übeyyan* adlı çeyrekkan İngiliz atı, Şehzade Abdulhalim Efendi'nin *Geyik* ve *Reyhan*'ı, Akif (Akson) Bey'in *Merzuk, Meşkûr* ve *Zühre* isimindeki atları yarıştı (Akson, 1971, s. 6; Emiroğlu & Yüksel, 2002, s. 158-159; Torun, 2021, s. 49).

Balkan Savaşı'nın başlaması yarışların aksamasına neden oldu. Balkanlardan gelen yoğun göç nedeniyle İstanbul'da göçmenlerin iskânı meselesi ortaya çıktı. Bu nedenle at yarışları aksadı. İttihat ve Terakki iktidarında Enver Paşa, Harbiye Nazırı oldu. Bu dönemde Enver Paşa'nın desteği, Mahmud Şevket ve Mahmud Muhtar Paşaların girişimleriyle 22 Mart 1913'te Sipahi Ocağı kuruldu. Bu teşebbüs Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinin faaliyetlerini sınırladı. Cemiyet sadece yarışların düzenleyicisi haline geldi. Üyeler ve yarış kurulları Sipahi Ocağı azalarından seçildi (Emiroğlu & Yüksel, 2002, s. 158-159; Koçkar, 2013, s. 150).

Cemiyetin faaliyetlerinin istenilen şekilde gitmediğini dönemin Sadrazamı ve Dahiliye Nazırı Talat Paşa da dile getirmekteydi. Talat Paşa, 1917 senesi Ticaret ve Ziraat Nezaretine tahsis edilecek bütçe konusunda Meclis-i Mebusan'da yapılan görüşmeler sırasında Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti ile Sipahi Ocağının faaliyetleri hakkında bazı bilgiler verdi. Talat Paşa'ya göre cemiyet, Balkan Savaşı şartları dolayısıyla düzenli bir faaliyet içerisinde olamadı. Bu nedenle bilahare ihya edilerek varlığını sürdürmesi sağlandı. Talat Paşa, cemiyetin faaliyetlerini layıkıyla yerine getirmesi için hükümet tarafından mali olarak desteklenmesi taraftarıydı. Bu sebeple cemiyet için teklif edilen paranın onaylanmasını istedi. Böylece cemiyet "*konkurhipik*" denilen engelli koşular yapabilecekti. Bu şekilde memleketin çeşitli bölgelerinde bulunan iyi cins atların yarışa katılması sağlanacak ve iyi cins babalar yetiştirilerek yüksek fiyatla satılacaktı. Neticede memleketin her tarafında hayvan beslemek hevesi uyanacaktı. Esasen bu projenin mimarı Harbiye Nazırı Enver Paşa idi. Enver Paşa, ordu için ülke içinden hayvan satın alınmasını teşvik etti. Talat Paşa'ya göre bu uygulama Milli İktisat politikası açısından da önemliydi. Zira 1917'ye kadar Osmanlı Hükümetleri, Macaristan'dan, Odesa'dan yani

Rusya'dan hayvan tedarik etmekteydi. Ancak gelinen noktada dışarıdan alınan fiyata ülke içinden at satın alınması halinde ahalide at yetiştirmeye yönelik bir heves oluşacaktı.

Sipahi Ocağı hakkında da bilgiler veren Talat Paşa, ocağın Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinden farklı bir amaç için kurulduğunu ocağın bir kulüp olarak faaliyete geçtiğini vurguladı. Ancak Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyetine dahil olan üyelerin Sipahi Ocağında da üye olabileceğini belirtti. Ülkede şimdiye kadar böyle bir ciddî teşebbüs gerçekleştirilmediğinden dolayı kendilerinin aracılık ederek bir kulüp açtıklarını ve orada avcılık, nişancılık ve diğer şubeleri oluşturduklarını dile getirdi (Meclisi Mebusan, 1333, s. 118-119). Buradan da anlaşılacağı üzere Sipahi Ocağı, Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyetine bir alternatif değil aksine onu destekleyen bir kulüp niteliğinde kurgulanmıştı.

Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti diğer cemiyetlere yardım amacıyla at koşusu icra etti. Örneğin Müdafaa-i Milliye Cemiyeti tarafından Maarif-i Umumiye Nezaretine gönderilen 1914 tarihli bir yazıda padişahın himayesinde faaliyet gösteren Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti tarafından hasılatı Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin Osmanlı ordusuna vereceği tayyareler yararına olmak üzere 23 Mayıs 1914 Cuma günü Veliefendi çayırında büyük bir at koşusu düzenleneceği bildirildi. Koşuya devlet erkanı ve sefirlerin katılması nedeniyle İstanbul, Galatasaray ve Darülmualimin mekteplerine mensup izcilerin resmigeçit yapmaları talep edildi. Bunun üzerine Maarif-i Umumiye Nezareti anılan mekteplerin izcilerinin resmigeçit yapmalarına müsaade verdi ve okul müdürlüklerini durumdan haberdar etti (BOA MF.MKT. 1197/67, 1-1, 2-1, 29-30 Nisan 1330).

Enver Paşa, cemiyetin koşularıyla bizzat ilgilenmekteydi. Koşu tarihleri Padişaha da bildiriliyordu. Örneğin 20 Haziran 1916 tarihli olup Enver Paşa tarafından hususi olarak Padişaha gönderilen bir yazıda Padişah himayesinde bulunan Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti tarafından anılan sene 23 Haziran'da düzenlenecek ilkbahar at koşusunun yapılacağı bildirildi ve davetiye varakası takdim edildi (BOA HSD-AFT. 6/21, 1, 7 Haziran 1332). Görüleceği üzere cemiyetin arşiv kaynaklarına yansıyan faaliyeti at koşularından ibaretti. Cemiyetin idare heyeti raporlarında at yarışları ve yarışlarda kazanan atların isimleri ve ödül miktarları açıklanmaktaydı (Taht-ı Himaye-i, 1335, s. 6-9).

Yarışlar, Padişahın himayesinde idi. Hanedan üyeleri yarışlara yakın ilgi gösterirdi. Sadrazam, nazırlar, devlet ricali yarışlara düzenli olarak katılırlardı. Şehzadeler ve nazırlar yarış atlarına sahipti. Böylece at yarışlarına katılan camia İstanbul'un eski ve köklü ailelerinden oluşuyordu. Veliefendi at yarışları elit kesime hitap eden bir spor oldu. Aynı zamanda Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti ile Sipahi Ocağının kurulması ülkede atçılığın geliştirilmesi için teşvik edici oldu. Yarışlar nezih bir hava içerisinde yapılıyor, mütevazı tribünler yarış meraklılarıyla doluyordu. Yarış günleri büyük çadırlar kurulur, buralar Sipahi Ocağı üyeleri ve davetliler için lokanta ve istirahat yeri olarak kullanılırdı. Veliefendi yarışları aynı zamanda halk arasında da popüler bir spor oldu (Akson, 1971, s. 7).

Mütareke sonrasında cemiyete ait Veliefendi koşu mahalli *Makrikeny Racing Syndicate* adlı İngiliz şirket tarafından kiralandı. Bu süreçte İngiliz şirket yurt dışından yarış atları getirtmek için hükümete başvurdu. 25 Şubat ve 6 Mart 1922 tarihlerinde Hariciye Nezareti tarafından gönderilen tezkerelerde Veliefendi koşu alanını kiralayan İngiliz şirketin yabancı ülkelere yarış atı getirtmek istediği ve gelecek bu atların vergiden muaf tutulmasını talep ettiği bildirildi. Şirket, kabul edilmesi halinde planlanan büyük yarışların Padişahın himayesinde yapılmak istendiğini de dile getirdi. İngiliz şirketin söz konusu iki isteği Meclis-i Vükela gündemine alındı. Görüşme sonucunda atların vergisiz ithal ve ihraç edilmesi hakkında gerekli olan muamelenin yapılması için mesele Maliye Nezaretine tebliğ ve havale edildi. At yarışlarının Padişah himayesi altında yapılması isteğinin ise sulhtan sonra görüşülecek bir mesele olduğu ifade edilerek Hariciye Nezaretine bu şekilde cevap verilmesi kararlaştırıldı (BOA MV. 223/94, 1-1, 21-22 Mart 1338).

Cemiyet, Cumhuriyet döneminde faaliyetlerine devam etse de eskisi kadar etkili değildi. Zira cemiyetin en etkili olduğu alan koşulardı. Mütareke döneminde Veliefendi çayırı İngiliz şirkete kiralanmış idi. Cemiyetin Veliefendi'yi kiralamasıyla ilgili yaşanan sıkıntılar Cumhuriyet döneminde de gündeme geldi. Gazi Mustafa Kemal Paşa bu durumla bizzat ilgilendi. Zira İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti idaresi adına kurucularından İbrahim imzasıyla Veliefendi çayırının kiralanmasıyla ilgili sorunlar Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bildirildi. Bu dilekçede anlatıldığına göre, İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti tarafından imzalanan mukavelename gereğince Makriköy'de Veliefendi çayırı on sene müddetle ve senelik üç yüz lira bedel karşılığında kiralanmış idi. Kira mukavelenamesi 30 Ekim 1921 tarihinden itibaren yenilendi ve elli sene müddetle ve senelik 400 İngiliz sterlini olmak üzere anlaşıldı. Söz konusu bedel cemiyetin zor durumda olması nedeniyle hazineye intikal etmişti. Esasen cemiyet bu çayırı satın alarak belli bir düzene kavuşturmuştu. Bu husus dikkate alınarak çayırın uygun bir bedel karşılığında cemiyete verilmesi istendi. Buna imkân olmaması halinde kiralama bedelinin düşürülmesi talep edildi. Bu istek Mustafa Kemal Paşa tarafından İstanbul defterdarlığına bildirildi. Ancak defterdarlık tarafından verilen cevapta cemiyetin çayırları satın almak için maliyesinin yeterli olmadığı bildirildi. Kiralama bedelinin ise 400 İngiliz sterlini tutarında olduğu ve bu bedelin çok yüksek olmadığı dile getirildi. İstanbul defterdarlığının kanun gereği bu bedeli alması gerektiği ve hazinenin kiralama bedelini düşürmekle ilgili bir zorunluluğunun olmadığı hatırlatıldı.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, İstanbul defterdarlığının görüşünü aldıktan sonra cemiyete yardımcı olunmasına karar verdi. Çünkü cemiyet at cinsinin ıslahı için kurulmuştu. Cemiyetin mevcudiyetini devam ettirmek hususunda istekli olması halinde hükümetçe gerekli yardımın yapılması kararlaştırıldı. Cemiyetin içinde bulunduğu durum Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından Maliye Vekaletine ifade edildi. Maliye Vekaleti ve Emlak-ı Emiriye Müdüriyeti çayırın kiralama bedelinin düşürülmesi ile ilgili olarak 22 Mayıs 1924'te bir tezkere hazırladı ve İcra Vekilleri Heyeti'ne sundu. İcra Vekilleri Heyeti'nin 20 Temmuz 1924 tarihli toplantısında kira bedelinin düşürülmesine yönelik teklif kabul edilerek senelik bin lira kira bedeli tespit edildi. Böylece senelik iki bin lira ödenirken cemiyete yardım sağlamak amacıyla bu kira bedeli bin liraya düşürülmüş oldu (BCA, 30.0.18.01-01/10.35.3.01, 20 Temmuz 1340). İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti, Cumhuriyet döneminde İstanbul, Bursa ve diğer şehirlerde at koşuları düzenlemeye devam etti (Ali Mün'im, 1339, s. 5, Cumhuriyet, 1933, 2).

SONUÇ

Bu makale, 1912'de at tedariki ve iyi cins at yetiştirmek ve çoğaltmak, at koşuları düzenlemek ve halk arasında binicilik hissini geliştirmek amacıyla kurulan İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetinin kuruluşunu ve faaliyetlerini analiz etti.

Arşiv kaynaklarından elde edilen veriler, Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren at neslinde nitelik ve nicelik olarak ciddi bir azalmayı işeret etmekte idi. Bu şüphesiz önemli bir sorundu. Zira Osmanlı Devleti'nde atın çekim gücü ve taşıma kapasitesi, tarımsal ekonomi ve savunma açısından hayati bir öneme sahipti. Özellikle tımar sisteminin bozulması ve Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması at yetiştiriciliğine zarar vermişti. Askerî ve tarımsal ihtiyaçları karşılamak için modern haralar kurulsa da bu yeterli olmadı. Arz sıkıntısı ve satın alma düzenlemeleri, Osmanlı ordusunun lojistiğini tehdit eder boyuta ulaştı. Bu nedenle Osmanlı Hükümeti, Avrupalı devletlerde olduğu gibi nitelikli atlarda yerli bir pazarın yaratılmasına yönelik politikalar üretmeye başladı. Hükümet, at cinsinin ıslahını sağlayan vasıtalarından birisi olan at yarışlarını düzenlemek için 1912'de İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetini kurdu.

II. Meşrutiyet dönemi yöneticileri, Osmanlı topraklarında at neslinin ıslahının hayati bir öneme sahip olduğunu görmüş ve İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyetini kurarak cemiyete at yarışları düzenleme sorumluluğunu yüklemişlerdi. Ayrıca halkı Osmanlılık bilinci etrafında mobilize etmek için

Osmanlılığın meziyetlerinden olan cündilik (binicilik) hissini halk arasında gelişmesi sağlanmaya çalışıldı. Bu çaba aynı zamanda millî kimlik inşasının bir parçasıydı. Zira cemiyet, ıslah edilmiş iyi cins atlarla yarış parkurlarını doldurarak, yerli atların geniş kitleler için performanslarını sergiledikleri alanlar olarak konumlandırdı. Böylece halkın, Osmanlılık fikri altında yeniden hareketlenmesi hedeflendi. Bu şekilde Osmanlılık ideolojisinin popülerleştirilmesinde atın ıslahı, üretimi ve at yarışları önemli rol oynayacaktı.

At neslini ıslahı ve çoğaltılması sağlanarak memleketin ve ordunun ihtiyaç duyduğu atların ülke içinden satın alınması millî iktisat politikasının ve dönemin ekonomik mantığının da bir tezahürüydü. Bu politika çerçevesinde hem millî kimlik oluşturulacak hem de ülkenin ve ordunun ihtiyacı olan atlar, yerli kaynaklardan temin edilecek, böylece ülke için hayati öneme sahip olan at yetiştiriciliği ahali arasında yeniden canlandırılacaktı. Böylece ülkenin kaynakları yine ülke içinde kalmış olacaktı. At neslinin ıslahı ve koşuların düzenlenmesi Osmanlılık ve millî iktisat politikalarının yansımaları olarak görülmelidir.

Cemiyetin faaliyetleri sınırlı kalmış olsa da atıcılığın geliştirilmesi için teşvik edici oldu. At yarışları, Osmanlı elit kesimi arasında rağbet gördü. Mütevazı alanlarda şenlik havasında gerçekleştirilen yarışlar halk nezdinde de popüler oldu ve İstanbul'un sosyal hayatına canlılık getirdi.

SUMMARY

This article focused on the activities of İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti established in 11th April 1912 under the patronage of the sultan for breeding thoroughbred horse, organizing horse races, and improving riding within the scope of the policies of qualitatively and quantitatively enhancing the horse lineage following the Second Constitutional Era. At the first step, the data on the Ottoman Archive of the Presidency were investigated in order to reach the goal of the research. Also, the works related to this period were detected conducting a detailed literature review. The information presented in these works formed the opinions related to the reasons of extinction of the blood horse. The articles of the Ottoman press related to horse generation breeding and İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti were also investigated carefully. It was examined to the reasons for needing the Community, its aims, activities, and success or failure by taking archive documents and historical data into consideration.

The data obtained from the archive documents and periodicals showed that horse traction and its carrying capacity were of vital importance for agricultural economics and defence in the Ottoman State. However, there were some problems related to horse generation breeding and reproducing according to the needs starting from the first half of the 19th century. Collapse of the timar system and abolition of the Janissaries caused a loss in horse breeding. Despite the establishment of modern studfarms in order to fulfil the military and agricultural needs, this was not sufficient. The problem of supply and regulations of purchasing reached a dimension that threatened the logistics of the Ottoman army.

Due to this problem, the administrators of the Second Constitutional Period sought developing policies on creating a local market for skilled horses like in European States. The government established the İslah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti in 1912 in order to organize horse racing which was one of the tools enabling horse generation breeding. After that, the community had the duty of organising horse racing. Moreover, it was tried to ensure the development of horse-riding which is an Ottoman virtue among the public in order to mobilize the public around the consciousness of being Ottoman. This effort was also a part of the establishment of a national identity. The community filled the racing tracks with breeding improved blood horses and located these places as the fields where local horses showed performances for large masses. Thus, remobilization of the public under the idea of

Ottomanism was aimed. In this way, horse breeding, horse production, and horse race would play an important role in the popularisation of the ideology of Ottomanism.

Purchasing horses that the country and army needed from within the country through ensuring the horse generation breeding and reproduction was a manifestation of the national economy policy and the economic logic of the period. Within the frame of this policy, both a national identity would be formed and the horses needed by the country and the army would be obtained from local resources. As a result, horse breeding which was vital for the country would be restored among the public. In this way, the sources of the country would remain in the country. The horse generation breeding and organisation of races should be seen as a reflection of Ottomanism and national economy policies.

SEEHEAD

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yok.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	No financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA**Arşiv Kaynakları****Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**

BCA, 30.0.18.01-01/10.35.3.01, 20 Temmuz 1340.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babialı Evrak Odası (BEO), 1261/94538, 1-1, 2, 2-1, 3-1, 28 Kanunuevvel 1334.

BEO, 4256/319139, 1-1, 23 Kanunusani 1329.

BEO, 454/034049, 1-2, 2-1, 3-1, 4-1, 9-21 Temmuz 1310.

BEO, 493/036934, 1-2, 29 Eylül 1310.

Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye-Hapishâneler (DH.MB.HPS.M.), 4/10, 1-1, 29 Nisan 1328.

Dahiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi (DH.MUI.), 157/54, 2-1, 29 Nisan 1328.

DH.MUI., 157/34, 1-1, 29 Nisan 1328.

DH.MUI., 160/57, 1-1, 17 Temmuz 1328.

Ali Fuat Türkgeldi (HSD-AFT.), 6/21, 1, 7 Haziran 1332.

Maârif Nezâreti Mektubî Kalemî (MF.MKT.), 1197/67, 1-1, 2-1, 29-30 Nisan 1330.

Maliye Evrak-ı Emiriye Müdüriyeti (ML.EEM.), 834/34, 1-1, 20 Mart 1327.

Meclis-i Vükela Matbataları (MV), 223/94, 1-1, 21-22 Mart 1338.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD), 3110/33, 1-1, 9 Mart 1329.

ŞD, 3110/33, 4-1, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328.

ŞD, 2381/35, 1-1, 21 Şubat 1328.

ŞD, 2381/35, 2, 29 Mart 1328.

ŞD, 2381/35, 3-1, 26 Mart 1328.

ŞD, 2381/35, 4-1, 22 Mart 1328.

ŞD, 2381/35, 5-1.

ŞD, 2381/35, 6, Mart 1328.

ŞD, 3110/33, 2-1, 2 Teşrinievvel 1328.

ŞD, 3110/33, 3-1, 3, 3-5, 5-1, 4 Teşrinievvel 1328.

Perakende, Arzuhâl ve Journaller Kataloğu (Y.PRK.AZJ.), 50/30, 1-1, 2-1, 23 Teşrinievvel 1320.

Zabtiye Nezâreti Belgeleri (ZB) 20/24, 1-1, 16 Eylül 1322.

Kitap, Makale ve Diğer Eserler

1334, 1335 ve 1338 senelerinde. (1339). 1334, 1335 ve 1338 senelerinde müteaddid umumi içtimalarda tadil edilmiş olan ıslah-ı nesl-i ferese cemiyeti nizamnameleri, İstanbul: İkdâm Matbaası, 1-6.

Akson, S. (1971). *Sait Akson'un yarışçılık anıları*. Ankara: Türkiye Jokey Kulübü Yayını.

Ali Mün'im (1339). *At koşuları ve at yarışları*. İstanbul: Kanaat Matbaası.

At yarışları (1928). *At yarışları ve at hakkında umumi malumat*. Bursa: Bursa Sipahi Ocağı Yayını, Bursa Vilayet Matbaası.

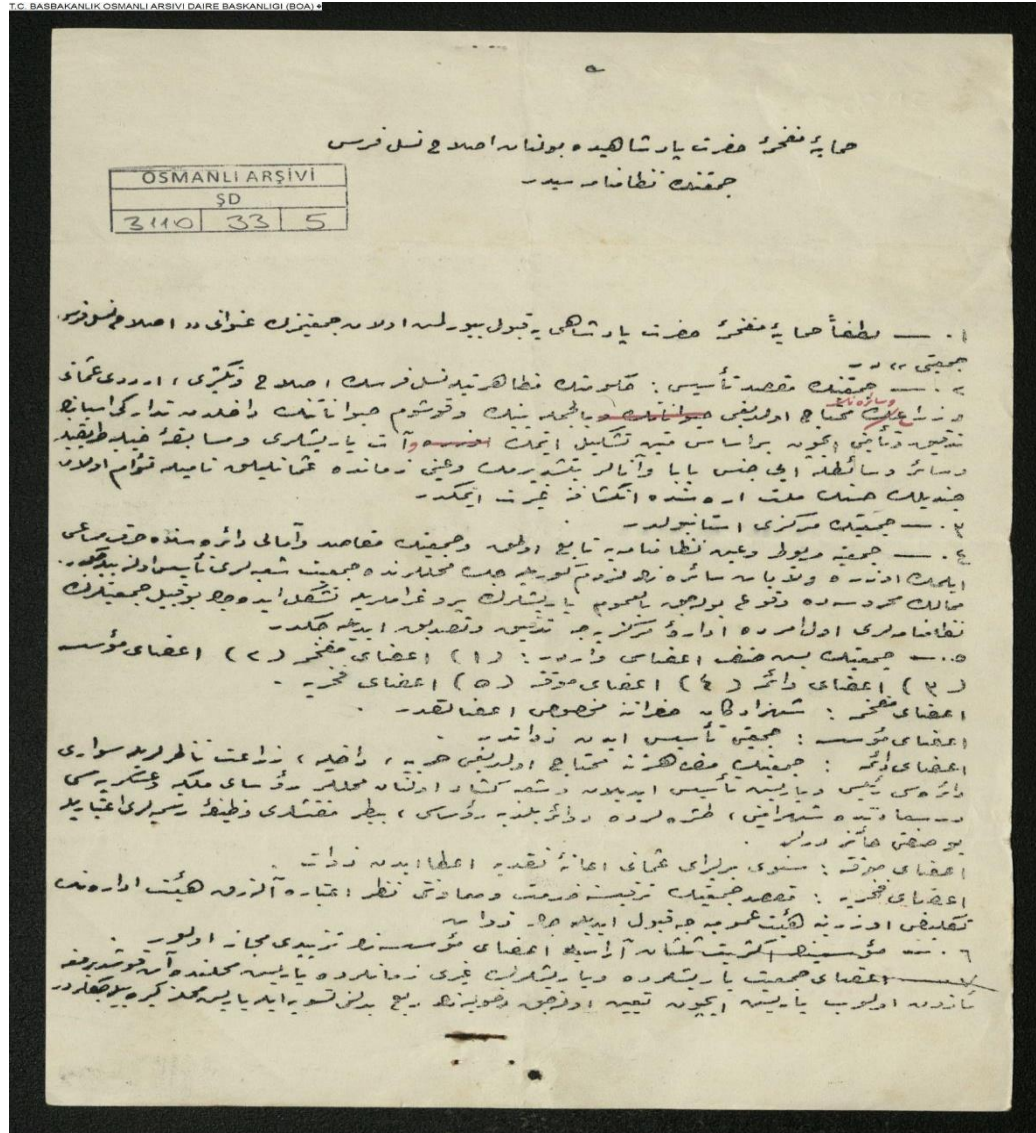
Baytarlık (1312). Teksir ve ıslah ve cins-i ferese damızlıklarının çalıştırılması. *Servet-i Fünun*, 12 (302), 248-250.

Bu seneki at yarışları. (1933) *Cumhuriyet* 9. Sene (3206): s. 2.

- 333 _____ II. Meşrutiyet Döneminde At Neslinin Islahına Yönelik Bir Örgütlenme Örneği: Islah-ı Nesl-i Feres Cemiyeti
Dixon, S. (2020). Horse-racing in the nineteenth-century Russia. *The Slavonic and East European Review*, 98 (3), 464-503. doi: [10.5699/slaveasteurorev2.98.3.0464](https://doi.org/10.5699/slaveasteurorev2.98.3.0464).
- Emiroğlu, K. & Yüksel A. (2002). *Yoldaşımız at*. İstanbul: Yapı Kredi Yayını.
- Islah-ı Nesl-i Feres. (15 Ağustos 1333). Islah-ı nesl-i feres cemiyetleri. *Sipahi Mecmuası*, 1(1), 2-3.
- Islah-ı Nesl-i Feres. (15 Teşrinievvel 1333). Islah-ı nesl-i feres cemiyetleri. *Sipahi Mecmuası*, 1(4), 43.
- Koçkar, M. T. (2013). *Dünyada atçılık uygulamaları*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Yayını.
- Köstem, R. (2000). *Tarihsel sürecinde atçılığımızın yapısı ve yarışçılığımızın oluşumu*. İstanbul: TJK Yayını.
- Meclisi Mebusan. (1333). *Meclisi mebusan zabıt ceridesi*, Devre 3, Cilt 3, İçtima Senesi 3, 51. İnikad, 8 Mart.
- Memalik-i şahanede (1313). Memalik-i şahanede ıslah-ı cins-i feres. *Servet-i Fünun*, 14(355), 268-269.
- Mirliva Ahmed Muhtar Paşa (1319). Makale-i mahsusa nesil-i feres'in ehemmiyet-i fevkaladesi ve bargir terbiyesi ve binicilik usul ve kavaidi. *Malumat*, 17(391), 3535-3538.
- Moore-Colyer, R. (1995). Aspects of horse breeding and the supply of horses in victorian Britain. *The Agricultural History Review* 43(1): 47-60. <https://www.jstor.org/stable/40275381> adresinden erişildi.
- Nizamname (1328). *Himaye-i mufahhama-i hazret-i padişahide bulunan ıslah-ı nesl-i feres cemiyetinin yarış nizamname-i muvakkati*, İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası.
- Şahin, G. (2017). *İngiliz seyahatnamelerinde Osmanlı toplumu ve Türk imajı*. İstanbul: Gökkuşbu Yayını.
- Taht-ı Himaye-i. (1335). *Taht-ı himaye-i hazret-i padişahide ıslah-ı nesli feres cemiyeti ve sipahi ocağı 1334 senesi heyet-i idare raporu*, İstanbul: Hilal Matbaası, 1-16.
- Tan, S. (2015). *Osmanlı'da at yetiştiriciliği (1842-1918)* (Doktora Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Torun, O. (2021). *Son ayakta kim geldi? Türkiye'de at yarışlarının tarihi*. İstanbul: İletişim Yayını.
- Tyrrell, B. (2015). Bred for the race. *Historical Studies in the Natural Sciences*, 45(4), 549-576. doi: [10.1525/hsns.2015.45.4.549](https://doi.org/10.1525/hsns.2015.45.4.549).
- Yarkın, İ. (1962). *Atçılık*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayını.
- Yüzbaşı Şerif (1341). Erkan-ı harbiye-i umumiye neşriyat şubesinde mülhak süvari Yüzbaşı Şerif, Islah ve tekessür-i nesl-i feres. *Mecmua-yı Askeriye*, 5(56), 92-103.

Ek-1 Cemiyetin Nizamnamesinin İlk Sayfası

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

ŞD.03110.00033.005

BOA ŞD. 3110/33, 5, (4 Teşrinievvel 1328).